

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 29.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted: 18.09.2025

Yıldız, M. (2025). Sosyoloji Endüstri Politikaları Hakkında Ne Söyler? *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(26), 443-456. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1687193>

SOSYOLOJİ ENDÜSTRİ POLİTİKALARI HAKKINDA NE SÖYLER?

Emrah YILDIZ¹

ÖZ

Bu çalışma endüstri politikalarının sosyoloji yazınındaki yerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Endüstri politikaları siyaset bilimi ve iktisat gibi sosyal bilimlerin farklı alanlarının ilgisini çekerken, sosyoloji gündeminde 1980' lere kadar kendisine yer bulamamıştır. Sosyolojinin bu ilgisizliği aynı zamanda kapitalizmin kurumsal farklılıkları nedir, sorusunun da sosyoloji yazını içinde değerlendirilmesini engellemiştir. Bu çalışma endüstri politikalarının sosyoloji yazını içindeki seyrini iki temel soruyu tartışmaya açarak yanıtlamaktadır. Çalışmada ilk olarak sosyolojinin neden endüstri politikalarına ilgi duymadığı sorusu mercek altına alınacaktır. Ardından endüstri politikalarının sosyolojinin gündemine nasıl geldiği tartışılacaktır. Çalışmada sosyolojinin endüstri politikalarına ilgisiz kalmasının sosyolojinin iktisadi olguları araştırmaktan uzaklaşmasının bir sonucu olduğu tespit edilmiştir. Bu yönüyle endüstri politikalarının sosyoloji yazını içindeki seyrinin okuyuculara ekonomi sosyolojisinin kısa tarihini aktardığı belirlenmiştir. 1980'lerin ortalarından itibaren sosyoloji yazını içinde yükselen bir trend olan ekonomi sosyolojisi, endüstri politikalarını organizasyon teorisinde yeni kurumsalcı perspektiften incelemiştir. Endüstri politikalarının toplumsal temellerini incelemeye imkân veren bu yaklaşım sosyolojiye sadece endüstri politikalarını analiz imkânı sunmamış, ülkelerin benzer ekonomik problemler karşısında neden farklı ekonomi politikalarını hayata geçirdiği sorusuna da analitik bir çerçeve sunmuştur. Çalışmanın son bölümünde bu analitik çerçeve değerlendirilmiş ve sosyolojinin kapitalizmin ulusal farklılıklarını açıklamak için endüstri politikalarını nasıl kullandığı sorusu tartışmaya açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri politikaları, kapitalizmin farklılıkları, ekonomi sosyolojisi, organizasyon teorisi, organizasyon teorisinde yeni kurumsalcılık.

WHAT ARE THE SOCIOLOGICAL VIEWPOINTS ON INDUSTRIAL POLICIES?

ABSTRACT

This study aims to enlighten the evolution of industrial policy in the literature of sociology. Sociology neglected to tackle industrial policy till the 1980s, even though economics and political science showed close attention to it. This negligence caused sociologists to ponder the institutional foundations of capitalism that vary across the globe. The assessment of industrial policy in sociology handles two questions. First, this article dives into the puzzle of why sociology overlooked industrial policy during the Cold War. Then, it elaborates how sociology added it to the sociological agenda. The discussion shows that the negligence of sociology to industrial policy is the result of sociologists receding from economic phenomena. This article outlines the brief history of economic sociology by assessing industrial policy within the sociological framework. Economic sociology, as a burgeoning field since the midst of the 1980s, examines industrial policy through the lens of new institutionalism in organizational analysis. It looks into the social factors behind industrial policies and offers a framework to understand the diverse strategies countries employ for analogous economic challenges. In the last section, the question of how industrial policy has become a key issue in the literature of sociology to inspect the national varieties of capitalism is addressed.

Key Words: Industrial policy, varieties of capitalism, economic sociology, organization analysis, new institutionalism in organizational analysis .

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e.yildiz@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1597-6669>

Giriş

Sosyal bilimler yazını kapitalizmin ulusal düzeydeki farklı görünümünü açıklama noktasında yetersizdir. Kapitalizmin ortaya çıkışını açıklayan zengin literatür ile karşılaştırıldığında (Weber, 2013; North & Thomas, 1976; Kocka, 2018; Sombart, 2024a, 2024b) bu yetersizlik ciddi bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu tablo, sosyal bilimler arasındaki iş bölümü, Amerikan kapitalizminin yükselişi ve en nihayetinde serbest piyasa ekonomisinin kapitalizmin eş anlamlısı hâline gelmesinin bir sonucudur. Bununla birlikte sosyolojinin kurucu isimlerinin modern kapitalizmi anlamlandırma çabalarıyla ilk nüvelerini veren ekonomi sosyolojisi ise, sosyal bilimler yazınına kapitalizm tartışmalarında yeni bir kapı aralama iddiasındadır. Kurucu metinlerin üzerinde yükselen muhkem zemin, ekonomi sosyolojisi her ne kadar derin bir uyku dönemi geçirmiş olsa bile, kapitalizmin ulusal farklılıklarını çağdaş tartışmaların merkezî hâline getirmeyi başarmıştır (Dobbin, [1994] 1997; Guillen, 1994; Gao, 1997, 2001; Morgan, Campbell vd., 2010).

Ekonomi sosyolojisi ekonomi ve sosyolojinin sınırlarını yaklaştırırken, sosyal bilimler yazınının diğer alanlarına müracaat etmekten çekinmemiştir (Swedberg, 1990; Granovetter ve Swedberg, 1992). Onun bu teorik yönelimi sadece kapitalizmin yakınsama ya da ıraksama noktalarını sosyal bilimler literatürüne kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda sosyal bilimler yazını üzerinde uzun bir dönem boyunca hâkimiyet kuran iktisadın tahtını da sallamıştır. Bu ise kapitalizmin farklılıkları üzerine yürütülen bir tartışmayı karar alma ve politika oluşturma süreçleri gibi daha alt düzlemlerde inceleme imkânı vermiştir (Campbell ve Pedersen, 2014; Campbell ve Hall, 2017).

Elinizdeki çalışma sosyolojinin endüstri politikalarını nasıl değerlendirdiği sorusuna odaklanıyor. Sosyoloji yazını içinde uzun bir geçmişi olmasına rağmen endüstri sosyolojisi, endüstri politikalarını mutfağına alırken mesaisini daha çok endüstri ilişkilerine harcamış; politika oluşturma süreçleri ve endüstri politikaları gibi ulusal düzeyde farklılık gösteren alanlardan ise uzak durmuştu. 1980’lerde ekonomi sosyolojisinin yeniden canlanmasına dek geçen sürede, ulusal endüstri politikaları sosyoloji yazını içinde rağbet görmedi. Bu nedenle ulusal kapitalizmlerin yakınsadığı ya da ıraksadığı noktalar farklı alanlardan sosyal bilimcilerin kabul ettiği ama politik ekonomi alanına terk edilmesi gereken sorular olarak kaldı. Bu ise kapitalizmin farklılıkları üzerine yürütülen tartışmaların politik ekonomi sınırları içerisinde kalmasına neden oldu (Hall ve Sockice, 2001).

Bu bağlamda, “sosyoloji endüstri politikaları hakkında ne söyler?” sorusu sosyolojinin mutfağında iktisadî olguların nasıl işlendiğini somut örneklerle anlatır. Bu sorunun peşinden gitmek ulusal kapitalizm(ler)in benzeştiği ya da ayrıştığı noktaları okuyucuların dikkatine sunar. Böylece mesaisini sosyoloji alanında harcayan bir araştırmacı bir yandan sosyal bilimlerin diğer alanlarına adım atarken diğer yandan ise ekonomi yazınına tahrik eden ekonomi sosyolojisinin eleştirel yorumlarına bir katkı sunar.

Bu çalışma sosyolojinin politikada karar alma süreçleri ve endüstri politikalarına neden sınırlı ilgi duyduğu sorusunu tartışarak başlamaktadır. Bu tartışma, ekonomi sosyolojisinin kısa tarihini okuyucuya aktarırken, kapitalizmin farklılıklarının olup olmadığı sorusuna neden sosyolojinin sessiz kalmak zorunda olduğunu okuyuculara aktaracaktır. Ardından ise dikkatleri ekonomi sosyolojisinin çağdaş yorumlarının, sosyoloji ve iktisat yazınında 1970’li yıllarda

görülen rasyonalite tartışmasını ulusal kapitalizmin farklılaşma noktalarını ortaya çıkarmak için nasıl kullandığı sorusuna çekecektir. Bu yönüyle tartışma endüstri politikalarının sosyolojinin gündemine girmesiyle devam edecek ve endüstri politikalarını doğuran kurumsal ve organizasyonel yapıların, onların ardında yatan rasyonalitenin sosyolojik analizini yapacaktır.

Endüstri Politikaları Sosyologlara Neden Cazip Gelmedi?

Endüstri sosyolojisinin sosyoloji yazınında kendine yer bulabildiği yıllarda, endüstri politikası tartışmalarına sosyologların taraf olmaktan imtina etmesi bizleri ekonomi sosyolojisinin kısa tarihine müracaat etmeye zorluyor. Bu kısa tarih içinde sosyoloji ve sosyal bilimlerin diğer alanlarının iktisat karşısında kendi sınırlarına çekilmesi, piyasa ekonomisinin toplumsal alandaki hâkimiyeti ve II. Dünya Savaşı sonrası düzende Amerikan kapitalizminin sosyolojiye yüklediği rol endüstri politikalarının neden sosyologların gündeminde kendine yer bulamadığı sorusunu farklı perspektiflerden tartışma olanağı sunuyor.

Sosyolojinin kurucu isimlerinin modern kapitalizmin doğuşu ve onun yarattığı tahribatı anlamlandırma çabaları, iktisadî olguların klasik sosyal teorinin merkezine konumlanmasına neden olmuştur. İktisadî olguların sosyolojinin araştırma nesnesi hâline gelmesi, sosyolojinin iktisat karşısında bir bilim olarak kendini ispat etmesini sağladığı gibi onun Fransız ve Alman sosyal düşünce geleneğinden beslenen kurucu çalışmalarının aynı zamanda ekonomi sosyolojisinin de ilk örnekleri olmasını sağlamıştır (Swedberg, 1991, 2016, 2018; Steiner, 2010).

Bu eserler modern kapitalizmi anlamaya çalışan bir kuşağın sosyolojiyi bir bilim olarak kurumsallaştırma çabalarını da yansıtıyordu. Tıpkı Durkheim'in İntihar'da sosyolojiyi psikolojinin karşısında konumlandırması gibi diğer kurucu isimler -ki bunlar büyük oranda Alman sosyoloji geleneğinin mensuplarıydı- sosyolojiye ekonomi karşısında bir alan açmak istediklerinde ekonomi sosyolojisi bu görevi üstlenmişti (Kabakcı, 2019, s. 218-44; Trigilia, 2008, s. 15-76). Bu nedenle ekonomi sosyolojisinin kurucu metinleri, modern kapitalizmin doğuşu ve beraberinde getirdiği problemler üzerine eğilirken, eleştirilerini klasik iktisat düşüncesi üzerine yoğunlaştırmıştı.

Klasik iktisada yöneltilen eleştiriler onun evrensellik iddiasını taşıyan varsayımlarına odaklanıyordu. Ancak 19. yüzyıl sonunda matematiğin bir metodolojik enstrüman olarak iktisat tarafından kullanımı iktisada can suyu oldu. Matematiksel modeller neoklasik iktisada sadece ekonomik problemlerin çözümünü sunmadı, ona sosyal bilimlerin diğer alanlarına nüfuz etme gücünü de verdi. İktisat, sosyal bilimler üzerinde nüfuzunu artırırken, onların araştırma konularını mikro ekonomik teori ile açıklamaktan geri durmadı (Parsons; 1934; Hirshleifer, 1985; Fine ve Milonakis, 2014). Böylece ekonomi sosyolojisinin kuruluş evresinde, iktisat karşısında gösterdiği cüretkâr tavır yerini, 1920'lerin ortalarında başlayan ve 1980'lere kadar devam edecek olan bir sessizliğe bıraktı (Yıldız, 2020).

Sosyal bilimlerin iktisat emperyalizmi altında geçirdiği bu yıllarda, sosyal bilimciler iktisadî olgulara sınırlı ilgi gösterdi. II. Dünya Savaşı'nın ardından, iktisadın sunduğu kullanışlı teknik bilgi ve Amerikan sosyoloji geleneğinin iktisat karşısında işbölümünü kabul eder tavrı nedeniyle sosyoloji kendi sınırları içine çekilmek zorunda kaldı (Yıldız, 2020). Ortaya çıkan bu tablo, II. Dünya Savaşı'nın ardından Amerika öncülüğünde ortaya çıkan dünya düzeninde,

Amerika'nın küresel stratejisinin bir parçası olan modernleşme teorileriyle de uyumlu bir akademik ortam yarattı. Rostow'un (1990) toplumsal ilerlemenin tek kaynağı olarak sunduğu tek tip endüstriyel gelişme tezi sosyolojinin ajandasını belirledi; modernleşme teorilerine odaklanan sosyolojinin kapitalizmin ulusal nosyonlarını incelemesi gereksiz bir uğraştı. Sosyolojinin kendi sınırlarının dışına çıkmamaya özen gösterdiği bu yıllar, sosyolojinin kendi gündemini yaratamadığı ve krize sürüklendiği bir dönem olarak nitelendirildi (Gouldner, 2021).

Sonuçta Weber (2018) ve ardından Polanyi'nin (1986) toplumsallığını ispat etmek için külliyatını vakfettiği kapitalizm ve piyasa çoktan toplumsallığını yitirip, neoklasik iktisadın deney alanına dönüşmekten kurtulamadı. Piyasa ekonomisi, 1960'larda refah devleti çatısı altında uysallaştırılmaya çalışıldığı dönemde dahi, sosyal bilimlerin incelemeye cüret edemediği, toplumdan ayrı bir alan olarak varlığını sürdürdü. Piyasanın toplumsal bağlamının yok sayılması iki sonuç doğurdu. Piyasa, bir yandan neoklasik iktisadın evrensellik iddiasına payanda olurken, diğer yandan da kapitalizmin ulusal nosyonlarını sildi. Bu ortamda sosyolojinin ya da sosyal bilimlerin diğer alanlarının kapitalizmin farklılıkları ya da onun yakınsama ve ıraksama noktaları üzerine çalışmalar yürütmekten uzak durması aşikârdı.

Endüstri Politikalarının Sosyoloji Gündemine Girişi

1970'lerin ortalarında yaşanan iki gelişme endüstri politikalarını sosyolojinin gündemine taşıdı. Bunlardan ilki, Soğuk Savaş'ın erken döneminde Amerikan kapitalizminin küresel takdimini yapan modernleşme teorileri ve kalkınma iktisadının bu yıllarda gerilemeye başlamasıydı. Bu gelişmeler Vietnam Savaşı'nın Amerikan değerleri ile Amerikan kapitalizminin sorgulandığı bir atmosferde gelişti. Tek tip kapitalizme beslenen şüphe, kapitalizmin ulusal farklılıklarını anlamlandırmak için politik ekonomiye zengin bir tartışma gündemi sundu. Ülkelerin kurumsal farklılıklarının analizi, tarihselci ve kurumsalcı yorumların ışığında değerlendirilmeye başlandı (Thelen, 1999). Politik ekonominin gündemindeki değişimlerden sosyoloji de etkilendi. Bu yıllarda Marksist düşüncenin neoliberalizmin yükselişini açıklamada başarısız oluşu ve Parsons'ın sistem yaklaşımında ekonomi ve sosyoloji arasında çekilen kalın sınırların silinmesi sosyolojinin gündemine iktisadî olguları geri getirdi (Fligstein, 2015, s.304)

Kurumsalcı ve tarihselci yaklaşımların sosyal bilimlerin mutfağında kullanımı artınca, bu yıllar aynı zamanda tek bir endüstriyel kalkınma modeli olmadığı tezinin yüksek sesle dile getirilmesine de neden oldu. Asya'da, II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu yıkımın ardından hızlı bir kalkınma performansı sergileyen Japonya deneyimi, tek tip kapitalizm olmadığı gibi tek tip bir kalkınma modeli olmayacağı tezinin örneklerinden biriydi (Johnson, 1982). Bu yıllar politik ekonomi araştırmalarında, farklı kurumsal yapıların kapitalizmin ulusal nosyonlarını besleyebileceği tezine dair düşünceyi kuvvetlendiren emarelerle dolup taşı (Crouch ve Streeck 1997; Streeck 2009).

Bu dönemde yaşanan diğer gelişme ise ekonomi sosyolojisinin yeniden canlanması oldu. Sosyolojinin kurucu isimlerinin ardından bireysel ilgi düzeyinde kalan ekonomi sosyolojisi, 1970'lerin ortalarında neoliberal ekonomi politikalarının hâkim olmaya başladığı bir ortamda, neoklasik iktisat düşüncesine sert eleştiriler yöneltmeye başladı. Mark Granovetter'in (1985) neoklasik iktisadın varsayımlarına yönelttiği eleştiriler sosyologları ekonomi sosyolojisi çalışmaya davet etti. Böylece politik ekonominin kapitalizmin kurumsal farklılık ve

benzerlikleri üzerine yürüttüğü tartışmalara, ekonomi sosyoloji de katılmış oldu. Tarihselci ve kurumsalcı perspektif, sosyolojide yeni kurumsalcılık çatısında değerlendirilir, bu tartışmada sosyologlara zengin bir teorik arka plan sunuyordu (Dobbin, 2004, s.7-19).

Yeni kurumsalcı yaklaşım bu yıllarda, sosyolojinin alt bir disiplini olarak Amerikan akademisinde güçlü bir geleneğe sahip olan organizasyon teorisinin güncellenmesiyle doğmuştur. Daha önce rasyonel seçim temelinde ve daha çok işlevselci bir yaklaşımı merkezine alan organizasyon teorisi 1960'ların ortalarına dek organizasyonların verimliliği ve onların işlevine odaklanmıştı (Schmidt, 2006: 107). Aslında bu yaklaşım iktisat emperyalizminin sosyal bilimlerin teorik ve metodolojik seçimleri üzerindeki etkisinin somut örneklerinden birini gösteriyordu (Yıldız, 2020, s.145-46).

İlk çalışmaları 1970'lerin ortalarında ortaya çıkan yeni kurumsalcı yaklaşım ise rasyonel seçim ve çıkar merkezli yaklaşımlara alternatif geliştirmiş ve rasyonalitenin doğuşu ve rasyonel eylemin organizasyon içi ve organizasyonlar arası yayılışına odaklanmıştır (Meyer ve Rowan 1977; DiMaggio ve Powell, 1983). Yeni kurumsalcı teorisyenlerin bu tercihinin nedeni, dönemin ruhuna uygun olarak, organizasyon teorisi tartışmalarını iktisadî merkezli bakış açısından alarak, organizasyonları sosyoloji temelinde analizin içine çekmektir. Bu maksatla yeni kurumsalcılığın teorisyenleri, klasik sosyolojinin izinden giderek, failin eyleme yüklediği öznel anlamı anlamaya çalıştılar. Weberyen sosyoloji düşüncesinin yeniden değerlendirilmesi anlamına gelen bu tercih sadece ekonomi sosyolojisinin yükselişine etki etmekle kalmamış, sosyolojinin gündemini de belirlemiştir. Peki, rasyonaliteye sosyolojinin penceresinden bakmak endüstri politikalarını sosyolojinin gündemine nasıl taşıdı?

Sosyologların endüstri politikalarına ilgilerinin artması organizasyon teorisinde yeni kurumsalcı bakışın yerleşmesiyle başladı. Önceki yıllarda neoklasik iktisat düşüncesinin etkisi altında kalan bu disiplin rasyonalite ve çıkar kavramlarını, tıpkı iktisadî analizlerde olduğu gibi, verili ve dışsal olarak kabul ediyordu. Bu bakış açısı organizasyonları amaca hizmet eden yapılar olarak görürken; rasyonaliteyi ise hedeflenen amaçlara ulaşmakla tanımlıyordu.

Sosyolojide yeni kurumsalcılık teorisyenlerinin yaptığı ilk iş rasyonaliteyi yeniden tartışmaya açmak oldu. Bu okulun temsilcileri, Weber'in fail-eylem yorumunu sosyoloji gündemine yeniden dâhil ederek, failin eyleme yüklediği öznel anlamı merkeze aldı. Rasyonalite üzerinde yürütülen bu tartışmalar organizasyon ve kurum araştırmalarını temelden değiştirecek bir sonuç doğurdu. Bunlardan ilki rasyonalitenin sosyal olarak inşa olan bir fenomen olduğu; tarihsel ve kültürel olarak sahip olduğu toplumsal örüntü nedeniyle dışsal değil içsel bir değişken olarak analizlere dâhil edilmesi idi (DiMaggio ve Powell, 1983; DiMaggio ve Powell, 1991; March ve Olsen, 1989; Meyer ve Rowan, 1977; Campbell, 2004).

Aslında sosyolojide yeni kurumsalcı yaklaşımların yöneldiği bu gündem, iktisadın sosyal bilimler üzerindeki hâkimiyetini iyiden iyiye artırdığı bir dönemde, 1960'ların ortasında, Peter Berger ve Thomas Luckmann (1967) tarafından dile getirilmişti. Berger ve Luckmann, toplumsal grup ve yapıların uygulamalarının, onlara yüklenen anlam nedeniyle, geçmişin bir mirası olarak ele alınması gerektiğini savunuyordu. Berger ve Luckmann, organizasyon teorisinde yeni kurumsalcı yaklaşımın yerleşmesi için kapıyı aralamıştı ama rasyonalitenin, bireyin ve toplumsal yapıların çıkarlarını takip ettiği düşüncesini kırmak için bu tartışma çok erken bir tarihte başlamıştı.

1970'lerin sonlarından itibaren sosyolojinin gündeminde olan bu tartışmalar, yeni kurumsalcılık yaklaşımının organizasyon teorisinin içine yerleşmesini ve ekonomi sosyolojisinin çağdaş yorumlarının, yeni ekonomi sosyolojisinin ana ekollerinden biri hâline gelmesini sağladı (Swedberg, 2003: 40-44). Yeni kurumsalcı yaklaşım kapitalizmin ulusal farklılıkları alanındaki tartışmalarda sosyolojiyi avantajlı bir konuma yükseltti. Sosyoloji, kapitalizmi organizasyon ve kurumlar düzleminde tartışmaya açarak, onu tek tip formundan uzaklaştırdı.

Kapitalizmin Farklılıklarını Endüstri Politikalarıyla Açıklamak

Yeni kurumsalcılığın sosyolojide hâkim okullardan biri olmasıyla birlikte, kurumlar ve organizasyonlar sosyolojinin gündemine dâhil oldu. İktisadî hayatın bu iki bileşeni, bu kez modern kapitalizmin doğuşunu açıklamak için değil, kapitalizmin ulusal farklılıklarını analiz etmek için kullanılmaya başlandı. Sosyolojinin uzakta tutulduğu tartışmalarda politik ekonomi kapitalizmin farklılıklarını çoktan kendi alanında temel tartışmalardan biri hâline getirmeyi başarmıştı (Hall ve Soskice, 2001). Politik ekonomistlerin ön aldıkları bu tartışmaya sosyoloji, kurumlar ve organizasyonların iktisat ve siyaset bilimindeki anlamlarını eleştirerek başladı (Dobbin, 1993; Campbell, 1998).

Neoklasik iktisat düşüncesi içinde firmalar ve organizasyonlar tek bir işlevle donatılmıştır: verimlilik. Sosyoloji bu tartışmaya toplumun neoklasik iktisat düşüncesine sığdırılamayacağı tezini savunarak başlamıştır. Burada sosyoloji endüstri politikalarını, kapitalizmin ulusal kurumsal farklılıkları ile yarattığı toplumsal ve iktisadî sonuçları göstermek için hareket noktası olarak seçmiştir. İktisadî hayatta kurumlar ve büyük organizasyonların doğuşu, politika oluşturma süreçlerinin evrimi kapitalizmin ulusal farklılıklarını açıklamak için kullanılmıştır.

Daha da açmak gerekirse sosyoloji, endüstri politikalarını salt iktisadî bir olgu olarak ele almayı tercih etmemiştir. Ayrıca ekonomi politikalarının bir ülkedeki çıkar çatışmalarını, yani ülkedeki çıkar grupları arasındaki mücadeleyi yansıttığı tezini de yetersiz görmüştür (Mills, 1974). Ekonomi sosyolojisi, siyaset bilimi ve neoklasik iktisat düşüncesinin tezleri karşısında eleştirel bir pozisyon alarak endüstri politikalarının sadece ekonomide kümelenen büyük organizasyonlara göre belirlenmediğini, toplumsal hayatı da biçimlendirme gücüne sahip olduğu tezini savunmuştur. Bu iddiayla ekonomi sosyolojisi, neoklasik iktisat düşüncesinin endüstri politikalarının verimlilik gibi ekonomik değişkenlerle açıklanmasına karşı cephe açmış olur: o, aksine, endüstri politikasının toplumsal olarak inşa edilmiş bir olgu olduğuna dikkat çeker.

Bu tartışmalara Charles Perrow (2002) bireysel kültürün yerleştiği bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük organizasyonların doğuşu ve toplumu nasıl değiştirdiği sorusuna yanıt arayarak katkı sunmuştur. Perrow, henüz çalışmanın başlangıcında provokatif bir soruyla endüstri politikalarının toplumsal boyutunu irdelemeye başlamış, Amerikan ekonomisini domine eden büyük organizasyonların doğuşuna odaklanmıştır (Perrow, 2002, s.1). Aslında bu soru işletmelerin piyasada verimliliğini maksimize etmeyi amaçlamalarının bir sonucu olarak büyük organizasyonların ortaya çıktığını savunan Chandler'in (1969, 1977) Amerikan işletme yönetimi üzerine geliştirdiği tezlere yüksek sesle dile getirilmiş bir eleştiridir.

Perrow bu eleştirisini Amerikan iş çevrelerinin endüstri politikalarının kümелendiği alanlarda yasal süreçleri nasıl etkilediği ve iktisadî verimlilik ilkelerini nasıl biçimlendirdiklerine kanıtlar sunarak desteklemiştir. Perrow'un vardığı sonuç Amerika'da büyük organizasyonların zayıf devlet yapısı nedeniyle ortaya çıkması olmuştur. Tekstil endüstrisinde büyük organizasyonların sermaye-yoğun üretim teknikleri kullanması, onları sadece Avrupa'daki muadillerinden farklılaştırmakla kalmamış; girişimciliğin ve küçük işletmelerin daha doğuş aşamasında baskılandığı bir ekonomik hayatın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Perrow'a göre Amerikan ekonomisinde büyük şirketlerin ve kartellerin gücü toplumsal yapı, emeğin toplumsal anlamı, Amerika'nın coğrafi üstünlüğü gibi farklı ilişkisel ağların bir sonucuydu. Ancak Perrow için Amerikan ekonomisinde büyük organizasyonel yapıların varlığı sadece ekonomik alan üzerinde bir belirleyiciliğe sahip değildi (Perrow, 2002). Marksist sosyoloji geleneğini takip eden Perrow, büyük organizasyonel yapıların kurum ve kuralları değiştirdiği tezini çalışmasında incelikle işleyerek, büyük şirketlerin sadece ekonomik alanı değiştirmekle kalmadığını, toplumsal yapı üzerinde de etkili olduklarını belirtmiştir.

Kapitalizmin ulusal farklılıklarının tartışıldığı bu yıllarda sosyoloji, neoklasik iktisat düşüncesindeki rasyonalite kavramının evrenselliğini tartışmaya açmıştı. Rasyonalitenin toplumsal olarak inşa edilmiş bir olgu olarak ele alınması, sosyolojiye sadece endüstri politikalarının arkasında yatan rasyonaliteyi ve ekonomik kurumların nasıl oluştuğu sorusunu tartışma imkânı vermedi; rasyonalitenin toplumsallığı ile organizasyonel yapıların, firmaların, iş kültürünün ortaya çıkışını tartışma imkânı da sundu (Whitley, 1994). Böylece sosyoloji kapitalizmin ulusal farklılıkları tartışmasına kurumlar, organizasyonlar, emek piyasası ve iş kültürü gibi çok farklı alanlardan katkı sunmuş oldu.

Kapitalizmde görülen ulusal farklılıkları açıklamak için sosyolojiye zemin sunan endüstri politikaları, sosyologlara kapitalizmin sadece Batı Avrupa ve ABD'de deneyimlenme biçimlerini açıklama olanağı sunmadı; onları 1990'lardan itibaren Amerikan akademisinde ilgi duyulan bir başka alan olan Japon deneyimini de açıklamaya davet etti. Sosyoloji her iki deneyimi de enformel kurumların derinlemesine incelendiği tartışmalar ekseninde sorgulamaya başladı. Bu tartışmada başvurulacak ilk isimlerden biri kuşkusuz, endüstri politikalarının Amerika ve Kıta Avrupa'daki izlerini süren Frank Dobbin'dir.

Dobbin ([1994] 1997, s. 2) ulusal gelenekler, toplumsal düzen ve işlevsel rasyonalitenin kollektif olarak algısının politika oluşturma süreçlerini belirlediği argümanı ile tartışmaya başlamıştır. Onun bu yalın argümanı, henüz kitabın başında, rasyonalite ve çıkar kavramları etrafında bir örüntü kurulacağının da işaretidir. Neoklasik iktisat düşüncesinin evrensellik iddiası taşıyan rasyonalite kavramı ile siyaset biliminin politika oluşturma süreçlerinde merkeze aldığı temel kavramsallaştırmalardan biri olan çıkar, Dobbin'in eleştirilerinin merkezini oluşturur. Tartışmanın merkezini böyle bir zemine çekmek Dobbin'e bu iki kavramı toplumsal bir örüntünün ürünü olan olgular olarak ele alma imkânı tanır.

Dobbin'in rasyonalite ve çıkar kavramlarını toplumsal olarak inşa edilmiş olgular olarak tasarımı iki basit ampirik incelemeye dayanır. Bunlardan ilki 19. yüzyıl boyunca, çalışmaya konu olan ülkelerin (Amerika Birleşik Devletleri, Britanya ve Fransa) ekonomik hayatı organize etmek için politik yaşamlarına uygun olan kurumlar inşa ettikleridir ([1994] 1997, s. 2). İkincisi ise, ülkelerin ulusal endüstri stratejilerinin, devlet kurumlarının sorunlar karşısında

yeni politikalar geliştirebilme kapasitesine sahip olmasıdır ([1994] 1997, s. 3). Bu nokta Dobbin'in kurumları sosyolojinin zeminine çektiği yerdir.

Biraz daha açmak gerekirse, North'a (1981) göre devletin ve dolaylı olarak bireylerin gelirini artırmak için kurulan ve iktisadî büyümenin motoru olan kurumlar, iktisadın gözünde rasyonalite ve verimliliğin sembolüken; Dobbin'in yürüttüğü bu tartışmada tarihî sürekliliğin sağlayıcılığı ve organizasyonel kapasitenin yeniden üretimi işlevlerini üstlenir ([1994] 1997, s. 3). Kurumun bu işlevi, onu toplumsal örüntülerin bir parçası yaparak, kurumsal iktisada cepheden bir eleştiri sunmakla kalmaz, siyaset biliminin endüstri politikalarının analiz birimi olan çıkar kavramını da tartışmaya açmış olur. Böylece Dobbin okuyucularını endüstri politikalarını bir politika tercihinin kazananları ile kaybedenleri arasındaki çıkar savaşının bir yansıması olarak gören siyaset bilimi perspektifine şüpheyi yaklaştırmaya davet eder.

Dobbin, iktisat ve siyaset biliminin çıkar ve rasyonalite kavramlarına yönelttiği eleştirilerin ardından, demiryolu çağında uygulanan politikaları açıklamak için bir öneri sunar: Devletin kültürel boyutunu irdelemek. O, devletin kültürel boyutunu, bir kültürel indirgemecilik tuzağına düşmeden, analiz edebilmek için sosyal gerçekliğin analizine odaklanır. Dobbin'e göre sosyal gerçeklik ihtiva ettiği ekonomik, politik ve kurumsal boyutları nedeniyle politika oluşturma süreçlerinin belirleyicisidir ([1994] 1997, s. 7-9).

Onun bu iddiası yeni kurumsalcı okulun sıkı bir takipçisi olduğunun da kanıtıdır. Yeni kurumsalcı teoride toplumların kurumsallaşmış anlam dünyaları, tarihsel ve toplumsal örüntüler nedeniyle modern organizasyonel yapıların işleyişinden politika paradigmalarına dek her şeyin belirleyicisidir (Bloor, 1976; Hall, 1989; Meyer ve Rowan 1977; Zucker, 1977; DiMaggio ve Powell, 1983; Scott, 1987). Endüstri politikalarını da kurumsallaşmış bir alan olarak değerlendiren Dobbin, bu noktada ülkelerin endüstriyel organizasyonları ve ekonomik davranışlarının kurumsallaşmış ilkeleri demek olan endüstriyel kültür kavramına başvurur (Dyson, 1983). Dobbin bu seçimiyle birlikte, endüstri politikalarını da toplumlarda farklılıklar gösteren, kurumsallaşmış anlam dünyasının içine dâhil etmiş olur.

Dobbin yoğun bir teorik tartışmanın ardından, demiryolu çağında incelediği üç ülkeyi tartışmaya Amerika Birleşik Devletleri ile başlar. Bu ülkede, zayıf federal hükûmetin karşısında çok güçlü konumda bulunan yerel yönetimler ile güçlü yargı sisteminden oluşan siyasal yapı birbirini izleyen iki endüstri politikasının doğmasına neden olmuştur. Amerika'da, ilk olarak, güçlü yerel yönetimlerin planlayıp finanse ettiği demiryolu ağları, zamanla ortaya çıkan yolsuzluk ve verimsizlik gibi problemler nedeniyle yerini anti-tröst yasalarının düzenlediği bir piyasaya bırakmıştır. Sonuçta Amerika'da yerel yönetimlere geniş bir özerklik veren demokrasi anlayışı, federal hükûmetin ekonomi üzerindeki gücünü kısıtlamış; ona sadece piyasa aktörleri arasında bir hakemlik görevi vermiştir.

Amerikan deneyimini Tocqueville'in (2015, 2016) çalışmalarından hareketle açıklayan Dobbin, İngiltere deneyimini ise bireysel girişimcilik kültürünün gelişmişliğiyle açıklar. Diğer bir deyişle Dobbin, İngiltere'de demiryolu politikalarında devletin etkin rol almaktan uzak durmasının nedenini demiryolları gibi yüksek finansman gerektiren bir alanda özel sektörün finansal sıkıntılar çekmeyecek kadar güçlü olmasıyla değil, bireysel girişim mitine olan inancın bir sonucu olarak, devletin ekonomideki sınırlı rolüyle açıklar.

Demiryolu faaliyetlerinde Amerika’da federal hükûmetin üstlendiği hakemlik rolüne karşın, İngiltere’de neredeyse hiç kamu müdahalesi görülmediği bu dönemde, Fransa’da ise tam zıttı bir durum ortaya çıkmıştır. Fransa’da hem monarşinin hem de cumhuriyetçilerin sivil topluma besledikleri güvensizlik hissi, bu ülkede kuvvetli bir bürokratik geleneğin oluşmasına neden olmuştur. Bu siyasal yapı içinde, Fransa’da bürokrasi, Amerikan ve İngiliz deneyimlerinden farklı olarak, piyasa aktörlerinin özgürlüğüne güvenmiyordu. Bu nedenle Fransız bürokrasisi, demiryolu çağında, piyasa üzerinde hiçbir yerde görülmemiş bir kontrol mekanizması kurdu ve demiryolu politikaları merkezî koordinasyon altında yürütüldü.

Dobbin, demiryolu çağında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa’da izlenen politikaların bu ülkelerin politik kültürü altında şekillendiğini, ülkelerin siyasal fikirleri ve bu fikirler üzerinde neşet eden kurumlar tarafından belirlendiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda onun çalışmasında ekonomi, toplumdan ayrı bir alan değil, aksine, toplumsal bir alan olarak ele alınmış ve siyaseti yansıtmıştır (Dobbin, 2024). Dobbin, ekonominin siyaseti yansıttığı tezini Weberyen sosyolojik düşünceyi temel alarak, politik kültür gibi bir enformel kurumu analize dâhil ederek açıklamıştır.

Sosyolojinin enformel kurumları iktisadî olguları açıklayan bir değişken olarak ele alma fikri, kapitalizmin ulusal farklılıklarının sadece Batı Avrupa ve Amerika örneklerini açıklamak için kullanılmadı. II. Dünya Savaşı’nı takip eden yıllarda sergilediği ekonomik performansla dikkat çeken Japon ekonomisini açıklamak için de enformel kurumların analizine başvuruldu. Amerikan ekonomisinde daralmanın yaşandığı 1990’larda Japon ekonomisine artan ilgi ilk başlarda daha çok politik ekonomi çalışmaları ile tarihçilerin gündemine girmişti. Bu dönemde yürütülen çalışmalar Japon deneyimini Batılı kavram ve terminolojilerle açıklamıştı. Hatta bu yönde yapılan çalışmalar öyle bir noktaya varmıştı ki, Japon modernleşmesinin başarısı dahi Japon kültür ve düşünce sisteminin Batı kurum ve organizasyonel yapılarını taklit ve uyarlama becerisinin bir sonucu olarak görülmüştü (Westney, 1987).

Bu yıllarda kültür ve düşünce sistemi etrafında şekillenen tartışmalar Japonya’nın sadece ekonomik performansını açıklamada kullanılmamıştır. Ülkenin organizasyonel yapısı, II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası güvenlik doktrini gibi alanlarda da tartışmalara dâhil edilmiştir (Samuels, 1994; Benedict, 2010). Ancak Japon kültür ve düşünce sistemine yüklenen bu işlevsel anlam konu Japon ekonomisi olduğunda görmezden gelinmiş, Japon ekonomisi neoklasik ekonomi düşüncesi perspektifinden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz böyle bir tablonun ortaya çıkmasına, Japon ekonomisinin bu yıllarda Batılı kavram ve terminolojilerin kullanıldığı kurum merkezli yaklaşımlarla analiz edilmesi neden olmuştur. Japon ekonomisinin gösterdiği başarı, çok uzun bir dönem boyunca, Japonya’nın Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı (MITI) ile açıklanmıştır (Johnson, 1982).

Ekonomik büyümede kurumu öne çıkartan bu değerlendirme, Batı merkezli iktisat teorilerinin Japon deneyimine tatbikiyle ortaya çıkmıştır. Bai Gao (1997) ise bu değerlendirmeye eleştirel bir yaklaşım geliştirmiş ve Japon kültür ve düşünce sisteminin 1931-1965 yılları arasında ekonomi politikalarına nasıl yön verdiğini, kalkınmacı devlet ideolojisinin nasıl doğup form değiştirdiğini tartışmaya açarak enformel kurumları ekonomi politikalarının oluşumunda bir değişken olarak ele almıştır.

Gao, çalışmasına, neoklasik ekonomi düşüncesine radikal bir karşı çıkışla başlar: Piyasa, toplumdan ayırık olmayan sosyal matrislerden oluşur. Onun bu tartışmaya piyasanın toplumsal boyutuyla başlaması, tartışmanın sınırlarını tarih, ideoloji, inanç ve kültür gibi enformel kurumların dâhil edildiği bir alana çekmeye imkân tanır. Tam da burası, politika oluşturma fikrinin sosyal olarak inşa edildiği tezinin işlenmeye başladığı bir zemine okuyucularını davet ettiği noktadır (Gao, 1997, s. 9). Gao'nun bu tezi çalışmanın merkezine oturtmasının tek bir nedeni vardır: Kalkınma fikrinin Japon düşünce sistemi içinde doğuşu ve evrimini Anglo-Amerikan iktisat teorileri dışında bir yaklaşımla açıklamak.

Gao bu amaca ulaşmak için kalkınma fikrinin Japon düşünce sistemi içinde rasyonel bir mit hâline nasıl dönüştüğü sorusuna yanıt arar. Bu noktadan itibaren yeni kurumsalcı yaklaşımı inceliyle işleyerek, Japonya'da politika yapımcıların küresel sistem algısına odaklanır. Onların dünya algısının endüstri politikalarını nasıl değiştirdiğini iki dünya savaşı arası dönemden başlayarak okuyucularına aktarır. Örneğin faşizmi, siyasal bir doktrin olarak ele almak yerine, Japonya'nın iki dünya savaşı arasında ekonomik mobilizasyonunu sağlayan bir örgütlenme biçimi olarak ele alır. Bu nokta, iki dünya savaşı arasında, Japon politika yapımcıların küresel sistem içinde selektif bir tutum izleyerek kalkınma politikalarının formel ve enformel temellerini nasıl inşa ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Gao, Japonya'da endüstri politikalarının evrimini sadece bir iktisat tarihi anlatısı içinde sunmaz. Bunu yapabilmek için kurumların içine doğdukları ortamı anlamak gerektiğini savunan Peter Berger ve Thomas Luckmann'ın (1967) izinden gider. Takip ettiği yol, onu sadece iki dünya savaşı arasında uygulanan politikalara eğilmekle sınırlamaz; Soğuk Savaş yıllarında, Japonya'da uygulanan endüstri politikalarının yeni koşullara nasıl uyarlandığını tartışma imkânı da veren dinamik bir analizi mümkün kılar. Böylece Japon politika yapımcıların küresel sistem algısının değişimini okuyuculara aktarmakla kalmaz, endüstri politikalarındaki değişimin arkasında yatan, sosyal olarak inşa olmuş bir olgu olarak, rasyonaliteyi okuyucularına anlatır.

Sonuç

Klasik sosyolojide tartışmaların merkezi olan modern kapitalizm, II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda sınırlarına çekilmeye zorlanan sosyolojinin gündeminde kendisine yer bulamamıştır. Savaş sonrası dönemde, iktisadın sosyal bilimler arasındaki prestijli konumu ve Amerika'nın küresel siyasetinin bir parçası olan modernleşme teorileri, sosyolojiye iktisadî olguları mercek altına alma imkânı vermemiş, onu endüstri ilişkileri gibi alanlarla ilgilenmeye sevk etmiştir. Sosyolojinin kendi sınırlarında kalmaya zorlandığı bu dönemde, kapitalizmin ulusal farklılıkları, yakınsama ya da iraksama noktalarına olan ilgi yine iktisadın izin verdiği oranda incelenmiştir.

Kapitalizmin çok dar bir alanda tartışılması, her ne kadar politik ekonominin bu alana ilgisi canlı kalsa da, onun ulusal farklılıkları üzerine tartışmalar yürütmesini engellemiştir. Bu gelişmeler kapitalizmin farklı ülke ve toplumlarda hangi kurum ve kurallar ile birbirine yakınlığı ya da uzaklığı konularının gündeme alınmasına engel olmuştur. Sosyolojinin ilgisinin endüstri ilişkileriyle sınırlandırıldığı bu dönemde endüstri ilişkilerinin sosyolojinin gündemine girmesi söz konusu dahi olmamıştır. Bu nedenle, erken 1970'lerde sosyoloji çatısı

altında gerçekleşen rasyonalite tartışmaları kapitalizmi sosyolojinin kendi gündemine almasına yetmemiştir. Sosyoloji, ekonomi sosyolojisinin canlanmasını beklemek zorunda kalmıştır.

Ekonomi sosyolojisinin yeniden canlanmasıyla birlikte, iktisadî olgular yeniden sosyolojinin gündemine girmiştir. Böylece sosyolojiye ulusal ekonomiler üzerine yürütülen tartışmalara katılma imkânı doğmuştur. Ekonomi sosyolojisinin çağdaş yorumlarında mesaisini icra eden bu kuşak sosyologlar, disiplinin kurucu isimlerinden farklı olarak, makro teorilere odaklanmak yerine, piyasayı toplumla buluşturmanın yollarını aramıştır. Onların piyasayı büyük teoriler yerine orta ya da mikro yaklaşımlarla inceleme tercihi etkisini endüstri politikaları tartışmalarında da göstermiştir. Bu teorik ve metodolojik tercih sosyolojiye siyaset bilimi ve iktisadın tartıştığı tüm iktisadî olguları sosyolojinin zeminine çekme imkânı vermiştir.

Ekonomi sosyolojisinin çağdaş yorumları kapitalizmin ulusal farklılıklarını ve onun yakınsama ya da ıraksama noktalarını doğrudan inceleme nesnesi olarak ele almamıştır. Ekonomi sosyolojisi, iktisadî hayatın kültürel ve kurumsal yanlarını mercek altına alarak onun farklılıklarını ya da benzeştiği alanları tartışmaya açmıştır. Endüstri politikalarının ekonomi sosyolojisi içindeki temel tartışmalardan biri olmasının nedeni de budur. Endüstri politikalarını benzer problemler karşısında üretilen politika demeti olarak ele alan ekonomi sosyolojisi, ortaya çıkan farklı politika önerilerinin izini sürmüştür. Bu ise ekonomi sosyolojisine sadece ekonomi politikalarının ardında yatan rasyonaliteyi tartışma imkânı vermemiş, ona endüstri politikalarının ortaya çıkışı ve yürütülmesinde aktörlerin rolünü inceleme olanağı da sunmuştur.

Endüstri politikalarının toplumsal bir zemine çekilmesiyle birlikte neoklasik iktisat düşüncesinin evrensel kabulü olan rasyonalite de eleştirilerin merkezi hâline gelmiştir. Ekonomi sosyolojisinin benzer ekonomik problemler karşısında ülkelerin neden farklı seçimler yaptığı sorusuna verdiği yanıt, zengin bir literatürün oluşumunu sağladığı gibi endüstri politikalarından başka yönetim sistemleri gibi daha alt alanların da sosyolojinin gündemine girmesine olanak sunmuştur. Amerika ve Batı Avrupa'da demiryolu çağının aksettirdiği farklı kesitler, 1990'larda Asya'nın yükselişini açıklayan yaklaşımlarla devam etmektedir. Bu bağlamda sosyologların endüstri politikalarına olan ilgisi sadece ekonomi sosyolojisi literatürünü zenginleştirmemiş, politik ekonomi yazınına da önemli katkılar sunmuştur.

Kaynakça

- Benedict, R. (2010). *Krizantem ve kılıç: Japon kültürü üzerine bir inceleme* (Çev. T. Turgut). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Berger, P. and Luckmann, T. (1965). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Penguin Books.
- Bloor, D. (1976). *Knowledge and social imagery*. Routledge.
- Campbell, J. L. (1998). Institutional analysis and the role of ideas in political economy. *Theory and Society*, 27(3), 377-409.
- Campbell, J. L. (2004). *Institutional change and globalization*. Princeton University Press.
- Campbell, J.L. and Pedersen, O. K. (2014). *The national origins of policy ideas: Knowledge regimes in the United States, Frances, Germany, and Denmark*. Princeton University Press.
- Campbell, J.L. and Hall, J.A. (2017). *The paradox of vulnerability: states, nationalism, and the financial crisis*. Princeton University Press.
- Chandler, A.D., Jr. (1969). *Strategy and structure*. MIT Press.
- Chandler, A.D., Jr. (1977). *The visible hand*. Harvard University Press.
- Crouch, C. & Streeck, W. (1997). Introduction: the future of capitalist diversity. In C. Crouch and W. Streeck (Eds.), *Political economy of modern capitalism: mapping convergence and diversity* (pp. 1-18). Sage.
- DiMaggio, P. & Powell, W. (1983). The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, Vol.48(2), 147-160.
- DiMaggio, P. & Powell, W. (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. The Chicago University Press.
- Dobbin, F. (1993). The social construction of the great depression: industrial policy during the 1930s in the United States, Britain, and France. *Theory and Society*, 22(1), 1-56.
- Dobbin, F. ([1994] 1997). *Forging industrial policy: the United States, Britain, and France in the railway age*. Cambridge University Press.
- Dobbin, F. (2004). The sociological view of the economy. In F. Dobbin (Edt.), *The new economic sociology, a reader* (pp.1-46). Princeton University Press.
- Dobbin, F. (2024). Ekonomi neden siyaseti yansıtır? Britanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde erken dönem demiryolu politikası (Çev., B.E. Balın). M. Granovetter ve R. Swedberg (Ed.), *İktisadî Hayatın Sosyolojisi* içinde (s.630-664). Alfa Yayınları.
- Dyson, K. (1983). The cultural, ideological and structural context. In Kenneth D. and Stephen W. (Eds.), *Industrial crisis* (pp. 26-66). Martin Robertson & Company Ltd.
- Fine, B. ve Milonakis, D. (2014). *İktisat emperyalizminden acayip iktisada: iktisat ve diğer sosyal bilimler arasında değişen sınırlar* (Çev., E. Kırımızıaltan ve H. Bilir). Heretik Yayınları.
- Fligstein, N. (2015). What kind of re-imagining does economic sociology need?. In P. Aspers and N. Dodd (Eds.), *Re-imagining economic sociology* (pp. 301-316). Oxford University Press.
- Gao, B. (1997). *Economic ideology and Japanese industrial policy: developmentalism from 1931 to 1965*. Cambridge University Press.

- Gao, B. (2001). *Japan's economic dilemma: the institutional origins of prosperity and stagnation*. Cambridge University Press.
- Gouldner, A. (2021). *Batı sosyolojisinin yaklaşan krizi* (Çev., M. Şenol, Çev). Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: the problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, Vol.91(3), 481-510.
- Granovetter, M. & Swedberg, R. (1994). *The sociology of economic life*. Westview Press.
- Guillen, M.F. (1994). *Models of management: work, authority, and organization in a comparative perspective*. The University of Chicago Press.
- Hall, P. (1989). *The political power of economic ideas: Keynesianism across nations*. Princeton University Press.
- Hall, Peter A. & Soskice, D. (2001). *Varieties of capitalism: the institutional foundations of comparative advantage*. Oxford University Press.
- Hirshleifer, J. (1985). The expanding domain of economics. *The American Economic Review*, Vol. 75(6), 53-68.
- Johnson, C. (1982). *MITI and the Japanese miracle: the growth of industrial policy, 1925-1975*. Stanford University Press.
- Kabakcı, E. (2019). *Sosyolojiyi kurmak: Montesquieu, Tocqueville, Comte, Durkheim*. Vadi Yayınları.
- Kocka, J. (2018). *Kapitalizmin kısa tarihi* (Çev., T. E. Güney). Say Yayınları.
- March, J.G. & Olsen, J.P. (1989). *Rediscovering institutions: the organizational basis of politics*. Free Press.
- Meyer, J. W and Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*, Vol. 83(2), 340-363.
- Mills, W. (1974). *İktidar seçkinleri* (Çev., Ü. Oskay). Bilgi Yayınevi.
- Morgan, G., Campbell J.L., Crouch, C., Pedersen O.K., Whitley, R. (2010). *The Oxford handbook of comparative institutional analysis*. Oxford University Press.
- North, D. & Thomas, R.P (1976). *The rise of the Western world: a new economic history*. Cambridge University Press.
- North, D.C. (1981). *Structure and change in economic history*. Norton.
- Parsons, T. (1934). Some reflections on the human nature and significance of economics. *Quarterly Journal of Economics*, 48, 511-45.
- Perrow, C. (2002). *Organizing America: wealth, power, and the origins of corporate capitalism*. Princeton University Press.
- Polanyi, K. (1986). *Büyük dönüşüm: çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri* (Çev., A. Buğra). Alan Yayıncılık.
- Rostow, W.W. (1990). *İktisadî gelişmenin merhaleleri* (Çev., E. Güngör). Ötüken Neşriyat.
- Samuels, R.J. (1994). *Rich nation strong army: national security and the technological transformation of Japan*. Cornell University Press.
- Schmidt, V. (2006). Institutionalism. In Colin H., Michael L., and David M. (Eds.), *The state theories and issues* (pp.98-118). Palgrave.
- Scout, W. R. (1987). The Adolescence of Institutional Theory. *Administrative Science Quarterly*, 32(4), 493-511.
- Sombart, W. (2024). *Modern kapitalizmin doğuşu* (Çev., G. Türker). Doğu-Batı Yayınları.

- Sombart, W. (2024). *Aşk, lüks ve kapitalizm: modern dünyanın savurganlığın ruhundan doğması üzerine* (Çev., N. Akça). Pharmakon Kitap.
- Steiner, P. (2010). *Durkheim and the birth of economic sociology* (K. Tribe, Trans.). Princeton University Press.
- Streeck, W. (2009). *Re-forming capitalism: institutional change in the German political economy*. Oxford University Press.
- Swedberg, R. (1990). *Economics and sociology, redefining their boundaries: conversations with economists and sociologists*. Princeton University Press.
- Swedberg, R. (1991). Major traditions of economic sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 17(1), 251-276.
- Swedberg, R. (2003). *The principles of economic sociology*. Princeton University.
- Swedberg, R. and Agevall, O. (2016). *The Max Weber dictionary: key words and concepts*. Stanford University Press.
- Swedberg, R. (2018). *Max Weber and the idea of economic sociology*. Princeton University Press.
- Tehelen, K. (1999). Historical institutionalism in comparative politics. *Annual Review of Political Science*, 2, 369-404.
- Tocqueville, A. (2015). *Amerika'da demokrasi I* (Çev., Ö. Doğan). Doğu Batı Yayınları.
- Tocqueville, A. (2016). *Amerika'da demokrasi II*. (Çev., Ö. Doğan, Çev). Doğu Batı Yayınları.
- Trigilia, C. (2008). *Economic sociology: state, market, and society in modern capitalism*. Blackwell Publishers
- Weber, M. (2013). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. (Çev., Latif Boyacı). Yarın Yayıncılık.
- Weber, M. (2018). *Ekonomi ve toplum, Cilt I-II*. (Çev., Latif Boyacı). Yarın Yayıncılık.
- Westney, D. E. (1987). *Imitation and innovation: the transfer of Western organizational patterns to Meiji Japan*. Harvard University Press.
- Whitley, R. (1994). *Business systems in East Asia: firms, markets and societies*. Sage Publications.
- Yıldız, E. (2021). Sosyolojinin piyasayı keşfi: Ekonomi sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 41(1), 127-152.
- Zucker, L. G. (1977). The role of institutionalization in cultural persistence. *American Sociological Review*, 42(5), 726-743.